

В. П. Атаманчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ОСМИСЛЕННЯ ДУХОВНО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ У МІСТЕРІЇ ІВАНА ОГІЄНКА «ОСТАННЯ ХВИЛИНА»

Стаття присвячена вивченню художньої своєрідності твору Івана Огієнка «Остання хвилина». Увага зосереджується на дослідженні проблематики драми, висвітленні головних засад світогляду митця, які визначають спосіб художньої репрезентації проблем морально-етичного та духовного спрямування. Аналізується образ головного героя твору, який став втіленням художньої ідеї пошуку смислу буття через зовнішні та внутрішні колізії. Досліджуються форми художньої умовності, використані Іваном Огієнком у драмі.

Ключові слова: Іван Огієнко, драма, головний герой, конфлікт, художня умовність, духовно-етичні проблеми.

Іван Огієнко-митець зазвичай вирішує важливі морально-етичні та духовні проблеми. Своєрідність тієї художньої реальності, яку він створює, визначається значною мірою умовності, різноманітних внутрішніх перетворень та контрастних зіставлень. Івана Огієнка передусім цікавлять внутрішні сутнісні імпульси, що визначають стан людської свідомості, спрямованої на пошук та досягнення глибинних сенсів. Художнє зображення у нього часто має різні проєкції розгортання, які, проте, мають точки перетину, взаємного переходу. Це демонстрація тих змін, яких зазнає людська свідомість у земному існуванні, щоби, пройшовши через різні зовнішні перипетії, дійти до тієї межі глибинного розуміння, яке наповнює усе невидимим до того смислом.

У цьому контексті глибоко символічним твором є драма Івана Огієнка «Остання хвилина». Саме поняття «остання хвилина» у творі знаменує закінчення земного життя і початок небесного. До цього непростого розуміння йде головний герой твору Микола, переживаючи складний та болісний процес внутрішнього очищення й трансформації. Іван Огієнко показує його у межових станах, коли Микола змушений дивитися на власне життя у зовсім іншій, незвичній перспективі, коли він не може більше тікати від самого себе, як це робив впродовж майже всього життя.

Драма складається з п'яти дій, назви яких промовисто засвідчують еволюцію свідомості головного героя, показують складний шлях до справжнього розуміння: «Людина не думає про смерть», «А Смерть приходиться несподівано», «Покинуть перші вірні друзі», «Надія тільки на Ласку Господню», «Людину спасають Чесноти її». Іван Огієнко показує, що кожен етап для Миколи означає

болісне руйнування ілюзій. Те, що він сприймав, як незаперечну і непорушну істину, виявляється оманною. Те, чому він віддав всі сили, втрачає будь-яке значення. Особистість Миколи, прив'язана до матеріального світу, руйнується, і він зазнає страждань. Але натомість одержує нове розуміння.

Спочатку Микола думає, що призначення людини у примусовій праці, а, оскільки така праця не приносить радості, то потішити свою душу вона може їжею і питвом, що і роблять дійові особи, святкуючи день народження Миколи. Його друзі Денис та Петро в усьому погоджуються з ним, засвідчують свою відданість, але причина – в матеріальній залежності від Миколи. Уже в першій дії І. Огієнко протиставляє Миколу і його дружину Катерину через їхнє ставлення до бідняків, з якими герой готовий поділитися, а Катерина хоче вигнати.

Якщо у першій дії показано святкування, то у другій – хвороба Миколи, через яку відбуваються зміни у настрої та поведінці героя. Микола зовсім не хоче покидати світ, але ніякого вибору у нього немає. Він потроху починає розуміти примарність й ефемерність тих мирських цінностей, яким він присвятив усе своє життя і з якими не хоче розлучатися. Але водночас він зовсім не готовий складати звіт про всі свої земні вчинки на Небесному Суді. У цій частині утверджується ідея цілковитої відповідальності за власне життя, оскільки кожна хвилина може виявитися останньою.

У третій дії герой розуміє, що уникнути призначеного він не зможе і шукає людей, які би засвідчили його добродієність. Проте він залишається самотнім, оскільки ні друзі, ні дружина не погоджуються заради Миколи покинути земне життя. Його прозріння болісні, але свідчать про відмову від ілюзій, якими він жив усе життя:

Живе як та бджола Людина,
Й про земне Щастя вічно дбає,
Й немов трудящая пташина,
Гніздо буде все безкрає.

Та раптом з'явиться Хвилина,
Й у Путь Страшний Сурма заграє.
І ти лишишся, як билина,
Коли гроза кругом ламає...

Покинуть перші вірні друзі,
Що все клялися бути в супрузі,
Покине легко й жінка мила,

І в тебе враз обвиснуть крила...

Й самотній підеш ти до Суду,

Пізнавши пізно всю облуду... [1, с.185].

Тільки Матір Миколи здатна на самопожертву, але це його не рятує. Він починає розуміти, що відповідальність за його життя лежить виключно на ньому, що він самотній у своїй останній подорожі, може сподіватися тільки на те, що його добродієсні вчинки переважають гріховні.

І. Огієнко в алегоричній формі показує боротьбу Миколи з Гріхом, який уособлює всі дії та помисли, спрямовані виключно на досягнення земних і матеріальних цілей. Чергове Миколине прозріння стосується відчуття духовного світу, з яким пов'язана його душа. Але впродовж життя, він мало думав про потреби душі, зосередившись на накопиченні матеріальних благ:

І пазуром коле роздвоєння вічне:
Небесне й буденщина гола,
І б'є нас до крові життя обосічне,
І в лапи бере Зло спроквола...
Усе життя летів я в вирій
Через Житейське пінне Море,
І в цій погоні смілощирій
Згоріло Щастя неозоре... [1, с.189].

Щире каяття Миколи, викликане переосмисленням свого життя, змінює настрій та атмосферу зображуваного: «І тільки Священик відкрив Святі Дари, уся кімната вмент наповнилась Фаворським світлом, і почувся далекий спів Хору» [1, с.190].

Священик розкриває перед Миколою глибини істинного розуміння справжніх цінностей, підтверджуючи його власні відчуття:

З Землі повстало наше Тіло,
І в землю вернеться небаром,
Душа ж полине в Небо сміло,
Діставши крила Божим Даром [1, с.191].

В останній п'ятій дії з'являється Добро, яке буде свідчити на користь Миколи:

А я Добро, що ти Людині
Робив хоч часом з всього серця:
Тобі я свідком стану нині
Й піду з лихим Гріхом до герця [1, с.194].

Розвиток дії у творі підпорядкований показові важливих змін у свідомості героя. Він проходить ряд етапів, які показують поступову внутрішню трансформацію Миколи: радість від безтурботного святкування, пригніченість через хворобу, розчарування у рідних і близьких, усвідомлення своєї гріховності, щире каяття, що дає йому розуміння своєї справжньої сутності: «Видно повне примирення із станом, і повна Віра в Ласку Божу...» [1, с.196].

Митець показує перемогу світлого начала у боротьбі за душу головного героя містерії. Усі випробування у творі необхідні для того, щоби окреслити межі людської особистості через співвіднесення її із мирськими справами, її правом на вибір, відповідальність за свій вибір, і водночас через вихід за ці межі задля того, щоби герой міг зрозуміти істинну сутність і призначення.

Список використаних джерел:

1. Митрополит Іларіон. Твори. Філософські містерії / Митрополит Іларіон. – Вінніпег : Trident Press Ltd, 1957. – Т. 1. – 336 с.
2. Тіменик З. Ідеї філософії релігії у контексті української духовної культури: 30-ті роки ХІХ ст. – 80-ті роки ХХ ст. : монографія / З. Тіменик. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 312 с.

This article is devoted to studying artistic originality of Ivan Ohienko drama «The Last Minute». Attention focused on the problems complex in drama, highlighting the main principles of the artist's vision, which define the way of the artistic representation in ethical and spiritual issues. The image of the protagonist in drama is analyzed, he has become the embodiment of artistic idea searching the essence of life through internal and external conflicts. Different forms of artistic convention used by Ivan Ohienko in drama are investigated.

Key words: Ivan Ohienko, the drama, the protagonist, conflict, artistic convention, spiritual and ethical issues.

Отримано: 20.10.2016 р.